ויהי ערב ויהי בוקר
שפה אחת

ויהי ערב ויהי בוקר – שפה אחת

20 בפברואר 2016
יום רביעי יא באדר ב' תשע"ו

מנכ"ל החברה העירונית לתרבות ספורט ונופש: **אלי פולק**

מנהלת הרשות לתרבות ואמנות: **רות מקבי**

מנהלת תחום אמנות: **אפי גן**

www.hironit.co.il

עיצוב: סטודיו מרטין גביזון
כל המידות נתונות בסנטימטרים גובה x רוחב x עומק x קוטר
© 2016, כל הזכויות שמורות לגלריה העירונית לאמנות, ראשון לציון

בתמיכת המחלקה למוזיאונים ואמנות פלסטית, משרד התרבות והספורט

תכנית התערוכות

הגלריה בבית גורדון–לונדון רחוב אחד העם 8 ראשון לציון

שורשים בזמן > קומה א'

אני המשורר והיא העולם > קומה ב'

הגלריות בבניין העיריה רחוב הכרמל 20 ראשון לציון

קריעת עיתון

חומר למחשבה

הגלריה בבית יד לבנים רחוב אחד העם 20 ראשון לציון

שפת בית

הגלריה הפתוחה לאמנות וסביבה רחוב חיים בר לב ראשון לציון

להוציא מילים החוצה

שירה וגרפיטי ברחבי העיר

שירה וגרפיטי

בית האמנים בית האמנים, רחוב גבעתי 17 ראשון לציון

הסימניה

תוכן העניינים

שורשים בזמן 5
אני המשורר והיא העולם 23
קריעת עיתון 35
חומר למחשבה 41
שפת בית 47
להוציא מילים החוצה 51
שירה וגרפיטי 59
הסימניה 61
תודות 64

גלריה עירונית לאמנות, בית גורדון–לונדון, קומה א'

שורשים בזמן

אוצרת התערוכה: אפי גן

אנדי ארנוביץ

קן גולדמן

ויקטוריה חנה

לידה שרת מסד

אורנה בן–עמי

נחמה גולן

צילה פרידמן

מרב דביש בן–משה

אורנה אורן–יזרעאלי

האמנות היא שפה חיה הנשענת על מה שנוצר לפניה: שכוב רב שנים של זרמים, אסכולות, וכיוונים. השפה העברית היא שפה חיה הנשענת על טקסטים מהעבר ואלו מתבוללים, מתגלגלים בתוך שפה של הווה. שתי השפות: עברית ואמנות מבקשות לאשר מחדש את הברית עם המילה ולהמציא מרחב ביניים בין קודש לחול באמצעותו לנהל שיח בין השפה העברית לאמנות העכשווית.

"שורשים בזמן" מציגה עבודות של 9 אמנים ישראלים עכשוויים שהרעיון המלכד ביניהן הוא עיסוקן באופנים שונים בשורשי השפה. העבודות נעות על הציר שבין שורשים יהודיים בהם העברית היא שפת קודש, לבין שורשים חילוניים בהם העברית היא שפה מתווכת למסע הביוגרפי של האמן ולעולם סביבו.

קן גולדמן, **אנדי ארנוביץ**, **צילה פרידמן**, **ויקטוריה חנה** **ונחמה גולן** הם אמנים עכשוויים מהמגזר הדתי. השפה העברית המגיעה משפת הקודש היא המצע עליו הם פועלים. דרך בחינת סדריה המוכתבים של שפת הקודש, ודרכי לימודה עולות מעצמן שאלות על שימושה של השפה. **לידה שרת מסד**, **אורנה–בן עמי** **ואורנה אורן–יזרעאלי** מציגות עבודות שהשפה העברית חבויה או מטעינה אותן אך המצע התרבותי עליו הן פועלות הוא חילוני / תרבותי וביוגרפיה והיסטוריה פרטית מניעה אותו. מבעיה המגולמים של השפה נמצאים לעיתים מאחורי הקלעים ועיני הצופה פוגשות את כלי ההכלה של השפה: ספר, דף, כתב, שולחן כתיבה, מגירות עבודה, ספרייה. **מרב דביש בן–משה** מייצרת חיבור מעניין ומטריד בין זמנים שונים וטקסטים שונים של השפה העברית באופן השואל על אפשרות ההדבקה בין קודש לחולין, בין עותיק לעכשווי.

כוונת התערוכה "שורשים בזמן" היא לחשוף פנים נוספות לעושרה של העברית והאמנות מתוך מבט הן אל השורשים, ההתחלה, הסדר, מתוך ניסיון לאתגר 'סדר' / סידור זה.

אנדי ארנוביץ

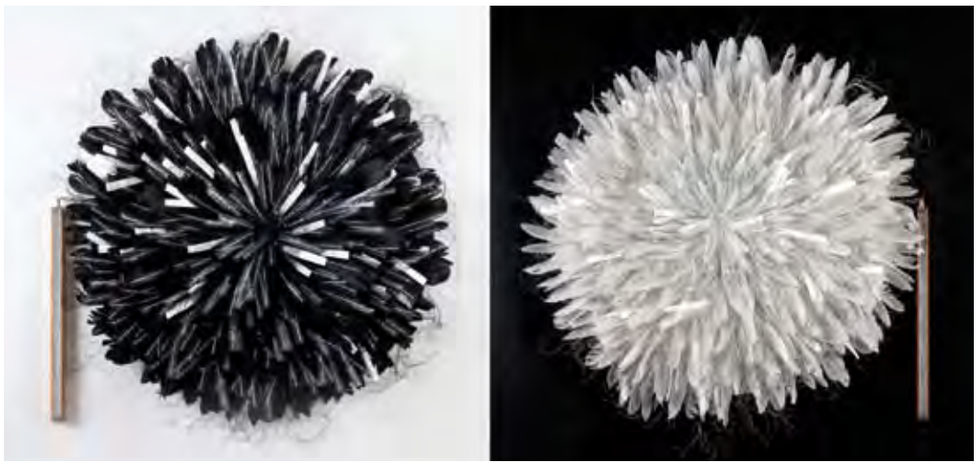

כפרות, 2014, נוצות, סרט צילום, מחטים, ידית מהגוני וכסף מרוקע61 Ø

אנדי היא אמנית הפועלת מתוך המגזר הדתי ועבודותיה מכילות ממד ביקורתי בונה, מכוונות אל מגזר זה אבל בו בעת מכוונות החוצה תוך איזון עדין.

תפילות גנוזות

דפי סידור משנת 1931 שמצאה אנדי מתגוללים במרתף נטוש בשכונת מאה שערים בירושלים, ממלאים את הקופסא השקופה המונחת על רצפת הגלריה. כל אחד מהדפים המיועדים לגניזה, נכרך, נעטף בתשומת לב רבה ככריכת תפילין, כעטיפתו של מת בתכריכיו, כפעולה הנשית שקולעת צמות לחלת השבת, או כפעולה הנשית שבה האישה מברכת על הנרות תוך סיבוב ידיה. העטיפה הנשית של דף אחר דף מעניקה משמעות מיוחדת לדפים, לכתוב, לאובייקט. סך הפרטים העטופים מפנה את המבט אל פעולת העטיפה של מילים עבריות של קודש. הפעולה נשית / גברית: תכריך, עטיפה, קליעת חלה, ברכה על הנרות, או החתלת תינוק – מסמנות מצד אחד כיוון של גבולות פחות ברורים בין גבר לאישה, ומצד שני סמן לעטיפות החיים הכורכות מילה ופעולה.

כפרות

מנהג ה'כפרות' – סיבוב תרנגול, מעל ראש המתפלל, הוא מנהג יהודי ידוע בערב יום הכיפורים. בבסיסו שייך לתקופה פגנית והשתרש במסורת היהודית ונשאר בה עד היום. המאמין, באמצעות התרנגול משלים את מהלך טהרתו מן החטאים. עבודה שחורה ועבודה לבנה מהוות הצעה יוצאת דופן להחלפת מנהג התרנגול. על כל אחת מהעבודות 'נוצות משפטים' היוצאים ממרכזן ועל הנוצות כתובים חטאיו של אדם. על העבודה הלבנה כתובים חטאיה של האישה ועל העבודה השחורה כתובים חטאיו של הגבר. רשימת חטאי הגבר והאישה היא רשימה מעוררת חיון. החטאים הרשומים מעלים אצל הצופה רגשות השתתפות ותחושה שהבקשה לכפרת חטאים מתאימה לכולנו.

בקתות לתלמידי בית הלל ובית שמאי

שתי אסכולות ביהדות שנוסדו במאה ה־1 לספירה על ידי תלמידיהם של שני תנאים, חכמי המשנה – הלל ושמאי. הלל הקים בירושלים בית מדרש חדשני, שבו יכול כל תלמיד ליצור פרשנות משלו ולחדש חידושים בהלכה. שמאי, שהתנגד לשיטתו של הלל פתח בית מדרש משלו. שיטת בית הלל מייצגת את הגישה הנוטה להקל בהלכה, ואילו גישת בית שמאי – את הגישה המחמירה והקפדנית יותר. העבודות עשויות נייר מודפס מציגות 2 בתים הקשורים האחד בשני בקשר בלתי ניתן לפירוק, הבא באופן סימבולי לידי ביטוי בארובותיהן, הפולטות את אדי חוכמת הפנים. כל ארובה נכרכת בשנייה וסופה שמוצאת עצמה דווקא בצד השני. אנדי מפנה את המבט אל שתי הגישות שכל אחת מהן מחזיקה בשלה באמצעות טענות מילוליות הנתמכות בסימוכין. הפניית המבט באופן הזה מאפשרת לבדוק מחדש את חוזקן ומבהירה שכל אחת מהשיטות קשורה ומחייבת את השנייה באופן בלתי ניתן להתרה. לולא האחת השנייה לא יכלה להתקיים.

תפילות גנוזות, 2014, נייר יפני, דפי סידור, קופסא שקופה, 132X132

קן גולדמן

והגית בו יומם ולילה, 2013, טכניקה מעורבת, 34X26X36

חברותא, 2013, ברזל ועץ תעשייתים, 280X50X140

במרכז החדר **חברותא** – נדנדת לימוד. הנדנדה עשויה ברזל ומעניקה למתנסה בה תחושה שאפשר לבטוח במבנה החזק. מצד שני ללא היותו של אחר מולך – לא יתבצע נדנוד מחזורי. התנועה המונוטונית (האופיינית לדרך הלימוד הדתית) מחייבת שיתוף פעולה, את האחד מול השני. מהתבוננות וריכוז בטקסט הכתוב מעביר קן גולדמן את המשתמש אל הדרך, אל אופני הלימוד.
המגן הוא אחד מכלי המילה הנמצאים בשימוש אצל מוהלים בקהילות יהודיות ברחבי העולם. תפקיד המגן – כשמו: להגן על התינוק בזמן הברית. תוך כדי בחינת המגנים שראה, גילה גולדמן שבחלק מהמגנים הוטמעו סימני הגוף הנשי, באחרים בולטים אלמנטים פאליים. בסדרה 5 חיתוכי נייר גדולים בלייזר, בהם חוזר גולדמן אל המגן כהשראה. מגזרות הנייר מדגישות את ייחודם של המגנים ואת עיצובם. מגזרות נייר היא מדיום מסורתי המשחק כאן בין מעשה החיתוך של הנייר ובין מצוות המילה. קן גולדמן יצר סדרה של צורות יפיפיות המעלות שאלות מרתקות בעודן שומרות על מעטה של מסתורין שאינו מתפתה לצופה.
והגית בו יומם ולילה – בהתאם למסורת המדרשית, היהודי נקרא ללמוד תורה יומם ולילה. ילדים רכים לומדים מצווה זו ומשננים אותה מדי יום. הפסל הקינטי של גולדמן הוא בבחינת התייחסות הומוריסטית לניסיון לקיים מצוות לימוד ושינון. ידו של האמן, ויד חברו בחזרה אינסופית של תנועה (כפי שמתפלפלים על התלמוד) היא בבחינת מילויה של המצווה.

לידה שרת מסד

גוזשט, 2014, מסמרים, נעציסובורגים על לוח גבס, 60x120

ללא כותרת, 2012, צריבת לייזר על לבד תעשייתי ונייר, 45x61x72

גוזשט

מילה הכתובה פונטית בעברית ומכוונת למילה פרסית שפירושה 'לוותר'. המילה לכאורה בעברית וחרותה באמצעות 20 אלף ברגים ונעצי ברזל המנצנצים ומושכים, פתיינים ומכאיבים כאחד. יש מילים שאפשר לכתבן בעברית, אבל הוראתן היא של הלב. איתות למילה שמשלה בחייה של האמנית, הוראה שנחקקה מעברה. ציווי מההורים "לוותר" ומהות הוויתור היה על חיים, קריירה, אהבות, עצמיות. "אחרי שנים שהמילה חרותה לי בזיכרון, מעצבת ומשמעותית, רציתי להביא 20 אלף ברגים ומסמרים, מנצנצים כמו פייטים כמו בגד יהלומים, כבגד ערב שנשים לובשות, למרות שהוא מסמל עבורי את ההיפך, הדקירה, והכאב. העבודה מונחת על הרצפה, ומשמשת עוד יותר את המשמעות שאני רוצה לייחס למילה".

אבאמא (2) המילים אבא ואמא הופכים לאורנמנט במגזרת יד, על פי מידת הגוף של האמנית כך שנוצר מעין חיבוק וירטואלי. המעיל – פריך קרוע בחלקיו. לצידו מעיל נוסף וחדש העשוי בטכניקת חיתוך לייזר. החיתוך והתוצאה יוצרים כמעט תחושת רשת – ומעצימים את תחושת היש / אין, פנים / חוץ. עטיפה לגוף, מעיל לאדם מבוגר הנושא זיכרון שורשיו, זיכרון תמיד להוריו.

אורנה בן־עמי

הספרייה, 2013 ברזל מרותך, 160X95X30

6 באוגוסט–כפר גלעדי, 2006, ברזל מרותך, 17X35X64

"כשאני יוצרת ספר מברזל... אני עושה בעצם אנדרטה לספר". הספרייה מזכירה לכל אחד את הספרייה שלו, בבחינת זיכרון היסטורי אישי שמשותף לכולנו. הילקוט שמכיל את המחברות או ספריו של סבא שמוליק, כולם בבחינת זיכרון בברזל לנוכחותן של מילים וספרים בחיינו. העבודות נוכחות בחלל אך הקשרן סמוי לעיתים מן העין. הן מייצרות קשר מובלע אל אני קולקטיבי ובו בזמן מייצרות היגד הקורא תגר על תפיסות 'עבודה נשית'. אורנה מעדנת, מרככת ומכופפת את הברזל כאילו היה בד, קו רישומי בחלל, ציור תלת ממדי של מה שהיה מיכל למילים ולדפים, לכרכים של תרבות.

מרב דביש בן־משה

תפילת יהודית, 2009, שמן על זכוכית, Ø 44X4X4

'תפילת יהודית'– קערת השבעה

הבחירה לכתוב את התפילה על קערה עגולה, יוצרת הקשר מידי אל 'קערות השבעה' – סוג של קמע המורכב מברכות ומילים קדושות שנכתבו על גבי קערות חרס ונקברו ברצפת הבית. התפילה שכתבה יהודית לפני צאתה ל-3 ימים למחנה הולפרנס, היא תפילה המחזיקה כוח רב. זהו טקסט נשי של אישה המשתמשת ביופייה ככוח. כתיבת הטקסט על הקערה כמוהו כפעולתו של סופר סת"ם. על פעולת הכתיבה אומרת מרב: "בזמן שעבדתי על הקערה רציתי להכיל את הכוחות האלה סד כתיבה שלכאורה אינה נוחה, הוא זה שבאופן פרדוקסלי שחרר אותי ואיפשר לכתב להיות בעל תנועה משלו".

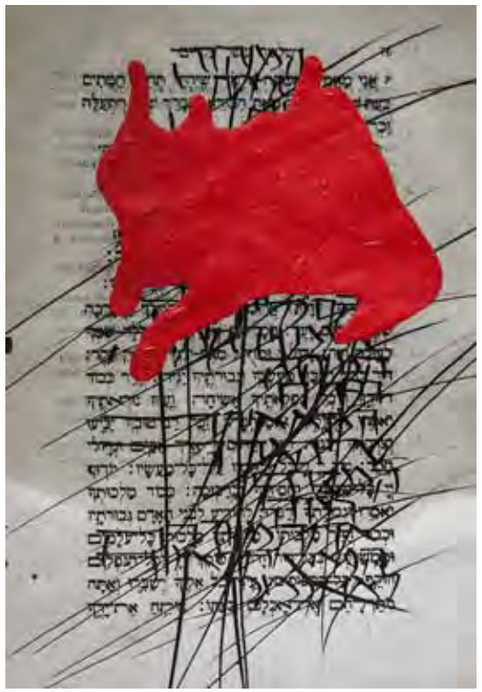

צוק איתן, 2014 שמן ודיו על דף סידור

דפי סידור 'צוק איתן'

על גבי דפים של סידור שהיה בדרכו לגניזה, העלתה האמנית ידיעות מן העיתונות אשר ליוו את היומיום שלנו בתקופת מבצע 'צוק איתן' (קיץ 2014). הטקסט הקדוש הנאמר על פה על ידי כל מאמין עם בוקר, קיבל שכבה נוספת: את הטקסט אותו קראה האמנית החילונית עם בוקר. כתמים מופשטים של צבע אדום, דשן, הונחו גם הם על הדף כך ששני הטקסטים אינם יכולים להיקרא בשלמותם. האם הם יכולים האחד לשני, האם נוצרה שכבת חיבור אפשרית? וכדברי האמנית: "זאת עבודה שיצאה משליטה, כי נפרע הסידור, אין סדר יום ואין גם לילה, הכול לא בסדר. כרוניקה של אי-סדר ידוע מראש. סידור "צוק איתן", משענת קנה רצוץ, שאינו מנחם, אינו מתקן ואינו מסדיר אבל אולי מתבונן ויזכיר לנצח כמו אותו מלאך ההיסטוריה השחוק לעייפה".

נחמה גולן

כלי שפה, 2015, טכניקה מעורבת

פרקי תהילים

ארון ספרים העשוי ברזל ובו מונחים זה לצד זה כבספרייה – כל פרקיו של ספר תהילים. כל פרק מ-150 פרקי הספר מופיע על 'דף', ספק קערה, ספק מגילת קלף שהועתקה לחומר. על גבי כל דף כבספר תהילים מצוין מספרו של כל פרק באותיות אך תכני הפרק עצמו אינם ניתנים לזיהוי גרפי של האותיות אלא, חלל ריק מסמן מקומה של האות החסרה. כל פרק נראה ככברה – מסננת לסימני מילים.
התהילים הוורודים מסמנים את הספר כמרחב נשי. קריאת תהילים היא פעולה שגורה אצל נשים מאמינות וקריאתם משמשת סגולה לרפואת היחיד והקהילה. מנהג קריאת התהילים על ידי נשים, מנכסת את הספר כחפץ נשי, המצוי בתיקיהן של נשים רבות, למרות שהקריאה בתהילים היא אוטומטית, תפילה ושגרה, הרי שלתדר הגיית המילים, שפתיים הנעות-בלחש, ומוליכות אל חלל האטמוספירה יש את כוחה של האות והמילה העברית תוך שהיא מעצימה את כוחה של האישה.

כלי שפה

כלי כסף לשולחן האוכל הגיעו מאירופה עם המהגרים שעלו לארץ בתחילת המאה ה-20, חלקם מסומנים בחריטה מעוצבת של שמות המשפחה כחותם שהיה נהוג בכלי אצולה משפחתיים, שמוצאם מארצות אשכנז. בימנו השימוש בכלי כסף נעלם, תשומת הלב הנדרשת לניקיונם והברקתם הפכו אותם כלי ירושה העוברים מדור לדור משחירים לאיתם, ללא שימוש. עם מותם של ההורים והסבים, הם הועברו במשפחה. נחמה אספה אליה את כלי האוכל והפכה אותם ל'כלי שפה'. האותיות שהודבקו עשויות ככלי האוכל – כסף טהור. המזלג כקלשון והסכין כמאכלת.

גורסת שפה

השירה העכשווית של המשוררת אפרת מישורי שימשה השראה לעבודתה של נחמה. מגרסת מילים הפה הפיזי – שירה מינימליסטית מחד ורוויה מאידך. הפה הפיזי הוא השער המוליך והמביא מזון רוחני ומזון גשמי בפה מצויים חמשת מוצאות הדיבור – גרון, חך, לשון, שיניים ושפתים. דרכם, בהתאמה נמסרים אל חלל העולם מילות המחשבה הזכה, המרוממת או לחילופין הגסה והמעובה ביותר. מטחנת המזון משמשת מטאפורה לפעולת הריסוק, הקיצוץ והטחינה עד דק בתנועה מעגלית את חומרי המחשבה שיהפכו למילים, שירה ויבנו שפה.

גורסת שפה, 2015, טכניקה מעורבת

צילה פרידמן

ערימת אבני חכמה, 2014, בלון, נייר עיתון ונייר טואלט

'ערימת אבני חכמה', מונחת בחדר. על כל אחת מהאבנים / כדורים מתנוסס משפט שנכתב בכתב יד ובכתב רש"י שכדי להבינו דרושה מידה של הכרת הטקסט והתיידדות עם שפה שהיא לצידה של העברית ואינה נחלתם של רבים. באמצעותם פורשת צילה את הסידור היהודי שעיצב את עולם התלמוד. אסתטיקה לבנה, מונוכרומטית, משדרת ניקיון, צניעות, אולי מכוונת ל'נקיון דעת' אבל גם מחזיקה פריכות, אופציית פירוק והרס כבלון שהתרוקן מאוויר, 'אבן חוכמה' שאינה עשויה אבן, שיש בה מן האוויר, מן הרוח אבל לא מן החומר. מקורות הנביעה האישיים של האמנית צילה פרידמן קשורים אל ההוויה היהודית. לסביבה החרדית בה גדלה יש חלק בעיצוב שפתה האמנותית. נדמה שהיא אינה פורעת סדריה אלא מבליעה מהלך מכבד ושואל כאחד.

ויקטוריה חנה

שיר השירים פרק ה:

אֲנִי יְשֵׁנָה, וְלִבִּי עֵר; קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק, פִּתְחִי-לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי-שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא-טָל, קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה. ג פָּשַׁטְתִּי, אֶת-כֻּתָּנְתִּי-אֵיכָכָה, אֶלְבָּשֶׁנָּה; רָחַצְתִּי אֶת-רַגְלַי, אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם. ד דּוֹדִי, שָׁלַח יָדוֹ מִן-הַחֹר, וּמֵעַי, הָמוּ עָלָיו. ה קַמְתִּי אֲנִי, לְפִתֹּחַ לְדוֹדִי; וְיָדַי נָטְפוּ-מוֹר, וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר, עַל, כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל. וּפָתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי, וְדוֹדִי חָמַק עָבָר; נַפְשִׁי, יָצְאָה בְדַבְּרוֹ-בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ, קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי. ז מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר, הִכּוּנִי פְצָעוּנִי; נָשְׂאוּ אֶת-רְדִידִי מֵעָלַי, שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת. ח הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם, בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם: אִם-תִּמְצְאוּ, אֶת-דּוֹדִי-מַה-תַּגִּידוּ לוֹ, שְׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי. ט מַה-דּוֹדֵךְ מִדּוֹד, הַיָּפָה בַּנָּשִׁים: מַה-דּוֹדֵךְ מִדּוֹד, שָׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ. י דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם, דָּגוּל מֵרְבָבָה. יא רֹאשׁוֹ, כֶּתֶם פָּז; קְוֻצּוֹתָיו, תַּלְתַּלִּים, שְׁחֹרוֹת, כָּעוֹרֵב. יב עֵינָיו, כְּיוֹנִים עַל-אֲפִיקֵי מָיִם: רֹחֲצוֹת, בֶּחָלָב-יֹשְׁבוֹת, עַל-מִלֵּאת. יג לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם, מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים; שִׂפְתוֹתָיו, שׁוֹשַׁנִּים-נֹטְפוֹת, מוֹר עֹבֵר. יד יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ; מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן, מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים. טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, מְיֻסָּדִים עַל-אַדְנֵי-פָז; מַרְאֵהוּ, כַּלְּבָנוֹן-בָּחוּר, כָּאֲרָזִים. טז חִכּוֹ, מַמְתַקִּים, וְכֻלּוֹ, מַחֲמַדִּים; זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי, בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם.

ויקטוריה חנה נולדה וגדלה בירושלים למשפחה דתית, בתו של רב ספרדי חרדי. היא שרה מגיל צעיר. חנה היא זמרת יוצרת, העובדת עם טקסטים עבריים עתיקים, באמצעות עבודת קול ושפה. היא מלחינה מנגינות המלוות את יצירותיה. החומרים עימם היא מופיעה, הם טקסטים עתיקים כשיר השירים, ספר היצירה, ריטואלים שקשורים לא'-ב' ולאותיות. השראתה נובעת מהמקום שגדלה בו, הצד האוראלי, החזון של היהדות, שלפיו הפה, הקול והצליל הוא כלי לבריאה.

זוכת הקרן למצוינות בתרבות לשנת 2009.

אורנה אורן־יזרעאלי

שולחן דף חדש , 2016, פרט מתוך מיצב, 75 x 50 x 120

המיצב **"פתוחה– סגורה – פתוחה"** כולל שולחן ומדפים עשויים עץ תרזה בשילוב ספרים וניירות ממוחזרים השמורים בוויטרינות זכוכית. על השולחן מונחת אבן גלילית מחצר בית האמנית, כרוכה בפיסת בד כותנה, שארית של שמלת אישה ישנה. על הבד העוטף את האבן רקומה המילה "אמן". הבד כתחבושת. קשה ורך מתחברים זה לזה. מעל השולחן, על הקיר, תלויות שתי כריכות מטופלות של אנציקלופדיה 'תרבות'. על הכריכה סימני תפירה ורקמה המסמנים את החלק הפנימי החשוב לא פחות מהחלק החיצוני. האם זה אפשרי? זה סגור? זה פתוח? האם ניתן לברוא מציאות חדשה? אלו פתוחים לפרשנות הצופה. הטקסטים הטמונים מאחורי הזכוכית הפכו לנוף, לחתך גיאולוגי, לטקסטורה, לזיכרון תרבות, למשקעים של נוף שממד הזמן ניכר בו. רוח המיצב היא תפילה נשית להתבוננות על הווה הניתן לשיפור ולשינוי. בבסיסו הצורך להתבונן בפתיחות על אפשרות חיבור בין אנרגיות גבריות ונשיות. בעבודותיה של ארנה חבויה אופציית השימוש בכל החושים. ריחו של נייר, מגעו של העץ או האבן, מעבר למראה המפעיל את הצופה. המיצב 'פתוחה סגורה פתוחה' קיבל השראתו משירו של י. עמיחי.

כריכת תרבות מטופלת (1,2), 2016, פרט מתוך מיצב, 46 x 69

גלריה עירונית לאמנות, בית גורדון–לונדון, קומה ב'

אני המשורר והיא העולם

אוצרות התערוכה: אפי גן, קרן ויסהוז

מירי מור

נדיה עדינה רוז

לוסי אלקויטי

נחמה גולן

שרון פרופ–רשב"ם

יעל וקסלר

אתי וידר–ורצר

ליהי תורג'מן

השירה העברית זוכה לעדנה יוצאת דופן בימים אלו. ערבי שירה ממלאים אולמות, ספרי שירה מתפרסמים חדשות לבקרים והשירה שנתפסה כאומנות המחזיקה סוד וחידה ומצריכה הקשבה מיוחדת, נדמה שחצתה גבולות ומגיעה לכל לב. התערוכה ששמה הושאל משירה של לאה גולדברג (משירי הנח"ל), מבקשת להסב את תשומת הלב אל השירה ואל האמנות הבאים זה לצד זה. בתערוכה מציגות אמניות שכותבות שירה מקורית לצד עבודתן האומנותית, אמניות השואלות שירים, או שורות שיריות אל העבודות ומשלבות אותם בעבודות, ואמניות הלוקחות את השיר הקיים כ'רדי־מייד' ואיתו מתחילות פעולה, עד שהוא מתרצה לעבודה.

בחללי קומת התערוכה מוצגות עבודות אמנות של 8 אמניות בצילום, וידיאו, ציור, איור ופיסול. כשהשירה מטעינה את עבודות האמנות והן אותה.

מירי מור

מאובנים, 2011, מתוך הסדרה, "מצבות זיכרון", הדפסת צבע, 60X120

בניגוד לשאר העבודות המוצגות בתערוכה ומתייחסות באופנים שונים אל השירה, עבודותיה של מירי מור שהיא צלמת ישראלית החיה ופועלת ברומניה, נדמות לרגע כיוצאות דופן. אלא שעיון שקט בעבודתה הצילומית האישית, יוצאת הדופן והמוקפדת יגלה שהן בבחינת פיוט ויזואלי. הצילומים מציגים עולם מאובן, ארכיוני, שקוטלגו בו תיקיות, ספרים, ודפים, כאילו נמשו מתהומות, עלו מן הים, כמאובנים בני אלפי שנים, אולי זכר לעולם נעלם. לכאורה האובייקטים חסרי רלבנטיות, כזיכרון מת, אבל דווקא תשומת הלב בצילומם, מקנה להם איכויות יוצאות דופן, עד שהיינו רוצים להרים את הספר ולעלעל בו, לפתוח את התיבה ולקחת את הדפים הנמצאים בה, לדעת על מה נכתבו, ולמה נשכחו. השפע השירי הנוכח בתערוכה סביב לצילומים השקטים, הנקיים, לכאורה מאובנים, מטעין אותם מחדש בכוח המושך לדעת ספר ודף. הבחירה להדפיס את העבודות על נייר fine art מאפשר לצופה לנוע בין תחושות לא ברורות: האם לפנינו צילום או ציור.

נדיה עדינה רוז

סדר, 2015, טכניקה מעורבת, 142X280

נדיה עדינה רוז מצליחה לנוע בין העולמות: עולם הציור והעולם השירי כך שהעולמות מתחברים יחד, פוצעים, כואבים, שותתים אבל בו בעת מאופקים ומאורגנים. ההגירה מרוסיה, המולדת החדשה, הנוף החדש, לצד עקירה, אובדן, ומות (אחותה הבכורה נהרגה בפיגוע בירושלים ב-2004, ואובדן הוריה לאחר מכן) אלו עולמות מזינים המתחברים יחד, פואטיים ואמנותיים בו זמנית. עוצמת השירים יוצאת דופן. הבית על חפציו ורהיטיו הוא ציר מרכזי בשירים כמו גם בעבודות הציור. הרהיטים, ד' אמותיה – מקבלים חיות חדשה, מתנהגים כאילו קיבלו עליהם את עולם הדיירים שהילכו וחיו בו. בין השירה לציור נוצר דיאלוג פנימי צבעוני. נדמה שהשירה והציור, הצבע והאותיות מתלכדים. איפוק לצד כאוס, סדר לצד פריעתו מסגירים לב רגיש ושותת עד שהתנועה בין הציור לבין הכתיבה כמעט טבעיים.

נחמה גולן

ללא כותרת, 2007, טכניקה מעורבת

גופי היה חכם ממני
כח הסבל שלו היה פחות משלי
הוא אמר די
כשאני אמרתי עוד
גופי
גופי הפסיק
כשאני עוד המשכתי
גופי לא יכל
כשל
ואני קמתי ונאלצתי ללכת
וגופי אחרי.

נחמה גולן מציגה דמות נשית מוארת כשעל חזית הגוף רשומות מילות שיר של יונה וולך (מתוך 'אור פרא')

שיריה המוקדמים של יונה וולך עסקו במיניות, בבדידות, בפחד, במוות ובשיגעון. שיריה המאוחרים עסקו בהכרה, בגוף ונפש. החוויות האינטימיות עברו אל חזית הבמה בכתיבתה. הצורך בריבוי פנים וזהויות לשם הישרדות בחברה פוסט-מודרנית הפך לצורך קיומי. תכנים אלו נראים מובנים היום מאליהם בשירה העברית. יש האומרים שתכנים אלו מובנים בין השאר בזכותה. גם ביצירתה של נחמה גולן הישן מתחבר אל החדש, הארכאי אל העכשווי והיא ממקדת את תשומת הלב של המתבונן באמצעות הדמות הנשית במתח בין גוף לנפש, בין האני לכסותו. באמצעות העבודה באור וכתיבה תמה של שיר על כסות גוף נשי – הם מודגשים. למרות היותה עטיפה לגוף, היא מייצרת אצל הצופה תחושת יש / אין הנמצאים בדואליות ברגע הנצפה. העבודה עומדת לבדה בחלל גלרי שקירותיו מצוירים בבחינת גוף שירה עטוף בבחינת 'אני המשורר והיא העולם' כמו גם בבחינת 'אני האמן והיא המשורר'.

לוסי אלקויטי

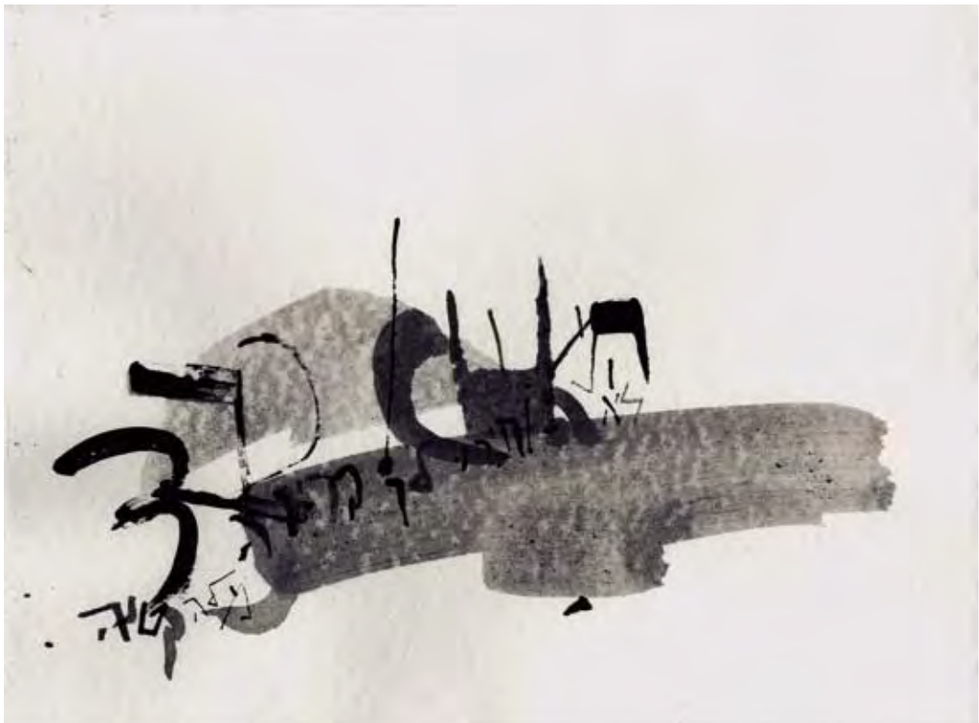

הייקו, 2011, דיו על נייר, 22 x 32

על גבי מצעים 'כמעט יפניים' כמניפות מצוירות מעשה יד, ודפי נייר כתובים ומצוירים, מתרחש מהלך המתייחס למסורת רחוקה מכאן. העברית והמקום קשורים לטבע המוכר לנו. לוסי אלקויטי מציגה עבודות הייגה (HAIGA) = הייקו מצויר ומניפות עשויות ומצוירות ביד. ההייקו בנוי ע"פ תבנית לשונית קשוחה: 3 שורות. בשורה הראשונה – 5 הברות, בשורה השנייה – 7 הברות ובשורה השלישית – 5 הברות. שירת ההייקו קשורה לטבע ולנוף ולטבע האדם והציור המלווה את השירה מתייחס אליהם.

מניפה, 2014, טכניקה מעורבת, 20 x 30

במניפות המצוירות הכתובות ועשויות ביד– הציורים מתחילים להתפרק ויוצאים ממסגרתם הקשיחה. האותיות כתובות כסוג של לחשים, קמעות למזל, סודות שהיא מנסה לשמר בין קיפולי המניפה. עם פריסת המניפה כאילו נפתח הסוד , ניתק ממקומו ונישא ברוח. כתיבת המניפות היא כמעשה כתיבה אוטומטית, העתקה של טקסטים שמצאה והשירה עבורה היא עוד דרך לצייר תמונה. שירתה מזמינה קריאה בקול רם ומענגת כמעט כקריאת שיר לילד, אלא שהציור הקטן נוגע ללב בהיקראו, ובאופן הזה הוא גם נוטש את הילדותיות מאחור עד שזו הופכת לניחוח שאינו העיקר, והעיקר הוא אהבת השיר ואהבת הציור.

שרון פרופ־רשב"ם

לבדי, 2015, אקריליק, דיו וגרפית על נייר מודפס, 26 x 20

עבודות הציור של שרון נעות בין הנוסטלגי לעכשווי. על גבי דפי לימוד מתוך ספר ישן המלמד שפה לילדים בבית הספר היסודי, היא מציירת סדרת ציורים. 'ילדי רורשאך' סדרה כשם המבחן הידוע המבקש לבחון את אסוציאציות חזותיות. הציורים הודפסו על נייר פשוט המתכתב בצבעו עם הישן. ספר הלימוד נוכס על ידה והפך לאישי. השפה אישית והציור מכסה את מרכזו של הציור. לצד הציור כותבת שרון טקסטים פואטיים. החוויות האישיות מסגירות תחושת בדידות גדולה, פתח לעולם אישי טעון ומורכב נטען במילה ובציור.

"פעם נשרפתי באש והייתי מתה ואז חזרתי לחיים ונולדתי מחדש".

"פעם טבעתי בים והייתי מתה ואז חזרתי לחיים ונולדתי מחדש".

"הייתי אוספת את ילדי הגן מסביבי ולכמה רגעים הייתי מרכז תשומת הלב, כאשר הם הקשיבו לי, מבועתים. בעקבות הסיפורים האלו זימנו את הורי לשיחה בגן והוחלט שאקבל טיפול פסיכולוגי. איזה אושר! פעם בשבוע הייתי הולכת לבדי אל הצריף של אמי גינזבורג, מטפסת במדרגות העץ ונכנסת לצריף אפוף עשן הסיגריות שלה. אמי חיכתה לי שם, ישובה מאחורי שולחן עמוס באוצרות. היה לי את הזמן שלי לשחק בבית הבובות שם השקיתי את בובות הבד הקטנות בשוקו מדומיין, לחבק ולנשק. הייתי הורה קטנה. אמי הייתה מושחת את כפות ידי במשחה שחורה, לוחצת אותן לדף נייר לבן, בוחנת, מהמהמת לעצמה, רושמת רשימות. הייתה מראה לי כתמי דיו מהפנטים להביט בהם, לספר את מי פגשתי שם. הייתי מפליגה בסיפורי הקטנים, המדומיינים והיא הייתה מהנהנת ורושמת רשימות. וכך הוגדרתי וההגדרות היו לי למגירות אישיות קטנות מהן קשה היה לטפס החוצה. "ילדי רורשאך קטנים".

יעל וקסלר

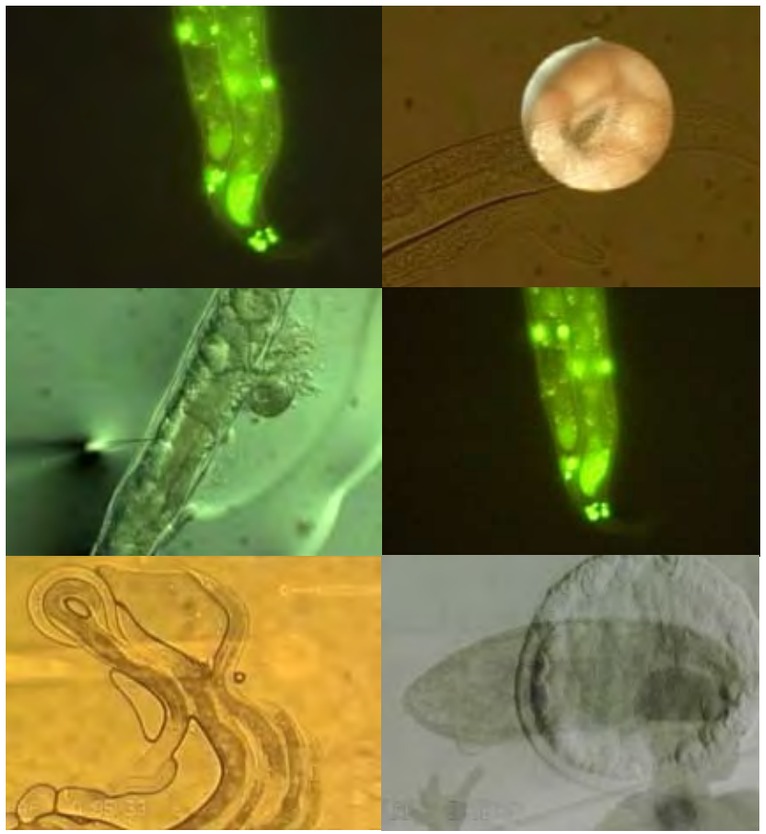

עיוורון מתחת לפנס, וידיאו, 2:46 ד', 2006, בימוי ועריכה: יעל וקסלר,
שירים: רוני סומק, צילום: ד"ר מיכאל ביגל, הקראה: הדס עפרת

עבודת הווידאו של יעל וקסלר נוצרה תוך דיאלוג ובהשראת שיריו של המשורר רוני סומק: "שיר מחבל הטבור" ו"אדון אשוויץ", והיא מאפשרת להביט על האדם כיצור אנוש, דרך מיקרוסקופ, מהמקום בו החלו החיים, ממד המבטל את הקיום האנושי והופכו למכונה. לצד דימויים 'ביולוגיים' נשמעים שיריו של רוני סומק המוקראים על ידי אמן פרפורמנס הקורא את שיריו, אבל הקול הולך ומתמוסס, הולך ונבלע בבליל הקולות שסביבו. וקסלר אינה מאפשרת לשומע לחוות את השיר כלשונו וככתבו, אלא כחוויה מפורקת הנמהלת בחוויה אחרת, קשורה ומתפרקת בו בעת. שם העבודה 'עיוורון מתחת לפנס' – כאוקסימורון בשפה החזותית, שולח אותנו לאזור ביניים מדומיין ולא ברור.

כמידי שנה, לקראת "כנס לשון ראשון" העוסק בשפה העברית,
מתגייסים חלליה הציבוריים של העיר המציגים אמנות ומספרים חזותית
את סיפורה של השפה העברית:

בגלריה העירונית לאמנות בבית גורדון-לונדון מוצגת התערוכה
שורשים בזמן קומה א' אוצרת: אפי גן
אני המשורר והיא העולם קומה ב' אוצרות: אפי גן וקרן ויסהוז
בגלריה בבית יד לבנים מוצגת התערוכה
שפת בית אוצרת: קרן ויסהוז
בגלריה באכסדרת בניין העירייה מוצגות התערוכות
קריעת עיתון אוצרות: אפי גן וקרן ויסהוז
חומר למחשבה אוצרות: אפי גן וקרן ויסהוז
פרוייקט שירה ואמנות במרחב הציבורי אוצרת: חן בללי
להוציא מילים החוצה שיראל ספרא
הסימניה בית האמנים אוצרת: פנינה שריג

המעוניינים בהדרכות לקבוצות קטנות בחללי התערוכות
נא לפנות לתיאום בטל' 03-7572827

תודות מיוחדות:
לאמנים המשתתפים
לאלי פולק, מנכ"ל החברה העירונית
לרות מקבי, מנהלת הרשות לתרבות ואמנות
לאוצרים, קרן ויסהוז, חן בללי ושיראל ספרא
לצוות תחום אמנות
למיכל אורגיל

אפי גן, מנהלת תחום אמנות